

Liepājas Universitāte

PIEMARES ĻAUDIS UN LIKTENĪ

Rakstu krājums

1

Liepāja 2015

ISBN 978-9934-522-60-4

Piemares ļaudis un likteņi : rakstu krājums, Nr. 1. Atbildīgā redaktore Ieva Ozola. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2015. 157 lpp., il.

Rakstu krājuma sagatavošanu un izdošanu finansē valsts pētījumu programmas „LETONIKA – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības” projekts „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā” un Liepājas Universitāte.

Redakcijas kolēģija

Ieva Ozola, Dr. philol. (atbildīgā redaktore)

Raimonds Briedis, Dr. philol.

Zaigonis Graumanis, Dr. phil.

Ārija Kolosova, Dr. hist.

Regina Kvašīte, Dr. philol.

Edgars Lāms, Dr. philol.

Zane Šiliņa, Dr. art.

Vāka mākslinieks Uldis Baltutis

Visi rakstu krājumā „Piemares ļaudis un likteņi” publicētie raksti ir anonīmi recenzēti. Rakstu kopsavilkumi svešvalodā publicēti autoru iesniegtajā redakcijā.

© Liepājas Universitāte, 2015

© rakstu autori, 2015

© Uldis Baltutis, vāka noformējums, 2015

Izdevējs

Liepājas Universitāte. Lielā iela 14, Liepāja LV-3401

Liepājas Universitātes izdevniecība LiePA. Baseina iela 9, Liepāja LV-3401

Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0463

SATURS

Piemares telpa un laiks (Ieva Ozola)	5
ANDA KUDUMA	
Mirdzas Ķempes <i>Kurzemes bataljons</i> : personības un likteņi	9
KARĪNA KRIEVIŅA	
Olafa Gūtmaņa atklāsmes mūzikas pasaulē	17
LEONIJA VUSS-MUNDECIEMA	
Zentas Mauriņas daiļrade aukstā kara ēnā	31
IEVA OZOLA	
Lejaskurzemes izlokšņu dotumi Antoņinas Reķēnas pētījumos	45
GUNTA SMILTNIECE	
Lingvistiskas etīdes Liepājas kultūrvides kontekstā	53
DAIGA STRAUPENIECE	
Naratīvie teksti un Būtiņģes-Sventājas latviešu identitāte	61
INGA BLISKA	
Baltu un franču tautu kultūrvēsturiskās saiknes romānā „Kurzeme francūža acīm” Žana Pola Kofmana skatījumā	75
ĀRIJA KOLOSOVA	
Latvijas Tautas frontes veidošanās atainojums Liepājas pilsētas laikrakstā „Komunists” (1988)	83
AGRITA OZOLA	
Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss: stāsts par garā stipriem ļaudīm	93
INTA DIŠLERE	
Latvijas Republikas pirmais ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics	113
SANTA MAZIKA	
Aija Druvaskalne-Urdze. Punkts un līnija jeb māksla un iedvesmas avoti ..	137
NORA VILMANE	
Fotomeistars Eduards Jaunzems (1896–1997) un viņa laika zīmes	149

PIEMARES TELPA UN LAIKS

Letonikas 5. kongresa Liepājas konferenci, kas notika 2013. gada 24. un 25. oktobrī, pirmo reizi vienoja nosaukums *Piemares ļaudis un likteņi*.

Liepājas Universitātē Letonikas kongresu sēdes notikušas jau kopš 2. kongresa 2007. gadā¹, Liepājā publiskotie pētījumi galvenokārt veltīti Kurzemei: tās valoda, literatūra, folklorā, etnogrāfija, vēsture, māksla, izglītība bija izpētes objekts, bet priekšlasījumu klausītāji – lielākoties Liepājas studenti, skolotāji un citi humanitāro zinātņu pētījumu interesenti. Izdoti jau divi rakstu krājumi², taču tiem līdz šim nav vienota nosaukuma.

Piemare Liepājas konferencēs nav tikai viena no senās Kursas zemēm, kaut dažos aspektos, piemēram, dialektoloģijā, Liepājas pētījumi visciešāk saistīti tieši ar seno Piemares, Duvzares teritoriju – Lejaskurzemes izloksnēm. Baltu vārds *mare*³ (plašāk lietots lietuviešu valodā), kā secinājusi Benita Laumane, Latvijas teritorijā uzskatāms par kuršu valodas reliktu, kas saglabājies Rietumkurzemes vietvārdos. *Mare* ‘jūra, joma’ un *piemare* ‘piejūras zemes’ vieno visu Kurzemi – no senās Kursas līdz 21. gadsimtam.

2013. gada konferencē tika nolasīti divdesmit deviņi humanitāro zinātņu – vēstures, valodniecības, literatūrzinātnes, folkloristikas, mākslas zinātņu – referāti. Īpašs akcents bija Kurzemes, sevišķi Liepājas, ievērojamo personību portretējumi (Zigfrīds Anna Meierovics, Aleksandrs Vēgners, Zenta Mauriņa, Antoņina Reķēna, Rihards Kārklis, Vita Pētersone, Aija Druvaskalne-Urdze u. c.), novērtējot viņu devumu mākslā, izglītībā, zinātnē, kā arī Latvijas valsts likteņos. Īpaša sēde bija veltīta Liepājas dzejnieka Olafa Gūtmaņa piemiņai, viņa literārajam mantojumam un turpmākajam darbam tā izpētē un publiskošanā. Konferencē novērtēta arī Latvijas Tautas frontes darbība Liepājā un tās loma ceļā uz brīvību un valstiskuma atjaunošanu Latvijā.

Konferences priekšvakarā – 23. oktobrī – Kurzemes Humanitārajā institūtā notika skolēnu daiļlasīšanas konkursa fināls *Lejaskurzemes literatūra*

¹ Pārskati par kongresu norisi ir publicēti, sk.

Ozola, Ieva. Letonikas II kongress Liepājā. *Letonikas II kongress*. Plenārsēžu materiāli. Rīga : LZA, 2008, 159.–164. lpp.

Ozola, Ieva, Lāms, Edgars. Novadnieciskās identitātes meklējumi Kurzemē. *Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku 3. un Letonikas 4. kongress “Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte”*. Rīga 2011. gada 24.–27. oktobris. Plenārsēžu materiāli. Rīga : Latvijas Zinātņu akadēmija, 2012, 161.–164. lpp.

² *Letonikas otrais kongress. Kurzemes novada kultūrvēsturiskais mantojums, tā izpēte un saglabāšana*. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2008.

Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku 3. un Letonikas 4. kongress. Novadnieciskās identitātes meklējumi Kurzemē. Liepāja 2011. gada 19.–20. oktobris. Rakstu krājums. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2012.

³ Vairāk par vārda vēsturi, nozīmēm un lietojumu baltu valodās indoeiropiešu kontekstā sk. Laumane, Benita. *Jūra latviešu valodā un folklorā: etnolingvistiskais aspekts*. Liepāja : LiePA, 2013, 19.–23. lpp.

(kuratore – Daiga Straupeniece). Tika izveidotas Liepājas Universitātes docētāju un studentu mākslas izstādes (kuratoru – profesori Inta Klāsona un Aldis Kļaviņš) ne tikai universitātes telpās, bet arī Liepājas Centrālajā zinātniskajā bibliotēkā, Liepājas Latviešu biedrības namā, tirdzniecības namā *Kurzeme*.

Liepājas Universitāti konferences rīkošanā un popularizēšanā atbalstīja Liepājas domes Kultūras pārvalde, Liepājas Centrālā zinātniskā bibliotēka, Liepājas muzejs. Liepājas Centrālajā zinātniskajā bibliotēkā bija apskatāma bibliotēkas fondu izstāde *Izcilas personības – Liepājai*, konferences nobeigums un postfolkloras grupas *Zari* koncerts notika Liepājas muzejā.

Pēc konferences tika nolemts arī turpmāk saglabāt vienojošo nosaukumu un reizi divos gados – pēc konferences – izdot šāda nosaukuma recenzētu rakstu krājumu.

Pirmajā laidienā publicēti divpadsmit 2013. gada konferences dalībnieku raksti – gan akadēmiski pētījumi, gan esejiskas apceres.

Tukuma muzeju pārstāv divi pētījumi. Agriņa Ozola pievēršas unikālai 20. gadsimta vēstures liecībai – Sibīrijā rakstītajām vēstulēm uz bērza tāss. Rakstā analizētas tikai triju kurzemnieku – pretošanās kustības dalībnieku – vēstules, izceltas vēstulju rakstītāju un adresātu izjūtas un attiecības. Inta Dišlere pamato, kāpēc Latvijas Republikas pirmo ārlietu ministru Zigfrīdu Annu Meierovicu gan Durbes novadā, gan Tukuma pusē uzskata par savējo: rakstā, balstoties dokumentos un laikabiedru atmiņās, aplūkotas dzimtas saknes, Z. A. Meierovica pēdējais brauciens un viņa piemiņas saglabāšana novadā.

Turpinādama darbu Latvijas jaunāko laiku vēstures izpētē, Ārija Kolosova analizē Liepājas laikrakstā *Komunisti* 1988. gadā sniegto informāciju par Tautas frontes veidošanos un kustības attīstību. Inga Bliska pēta, kā Žana Pola Kofmana (*Jean Paul Kauffmann*) latviski izdotais romāns *Kurzeme francūža acīm* veido franču lasītāju priekšstatu par Kurzemes vēsturi un latviešiem. Rakstā mēģināts nošķirt autora fantāzijas, mākslinieciskās izteiksmes tēlus un reālus vēstures faktus.

Andas Kudumas raksts atklāj, kas ir *Kurzemes bataljons* literatūrā un kā katram no minētajiem Kurzemes dzejniekiem veidojusies personiska, iedvesmojoša sadarbība ar dzejnieci un literāro konsultanti Mirdzu Ķempi. Karīna Krieviņa aplūko mūzikas daudzveidīgo klātbūtni Olafa Gūtmaņa dzīvesgājumā, secinājumus saistot ar dzejas tēliem, motīviem. Zentas Mauriņas daiļrades pētniece Leonija Vuss-Mundeciema izceļ rakstnieces dzīves filosofijas izpausmes darbos, kas tapuši pēc Otrā pasaules kara, secinādama, ka Zentas Mauriņas humānisms mūsu dienās ir tikpat aktuāls kā viņas dzīves laikā.

Gunta Smiltiece apkopo vērojumus Liepājas izkārtnēs 2013. gadā, īpaši analizēdama tās leksikas lietojumu, kas uzskatāma par nevēlamiem aizguvumiem, slenga vārdiem. Rakstā skaidroti šādas leksikas izvēles iespējamie cēloņi. Kaut daļa no pieminētajām izkārtnēm vairs neeksistē, publikācijā tās ir dokumentētas, turklāt vērojams, ka konstatētās nosaukumu izveides tendences Liepājā saglabājas.

Turpinādama Sventājas latviešu valodas un identitātes pētījumus, Daiga Straupeniece pievērš uzmanību tām Sventājas un Būtiņģē dzimtām, kuru pēcteči dzīvo Liepājā. Analizētās intervijas liecina ne tikai par saglabātajām dzimtās valodas iezīmēm, bet arī par pārceļšanās iemesliem, iedzīvošanos Liepājā un pretrunām piederības meklējumos.

Profesores Antoņinas Reķēnas pētījumu saikni ar Lejaskurzemes izloksnēm pēta Ieva Ozola. Secināts, ka šo izlokšņu dotumi A. Reķēnas darbos ienāk pakāpeniski, galvenokārt – plašāku tēmu kontekstā kā valodas paralēles vai lietojuma areāla precizējumi.

Santa Mazika dalās pārdomās par Aijas Druvaskalnes-Urdzes dzīves ceļa izpausmēm glezniecībā, balstoties 2013. gada septembra izstādes ekspozīcijā Liepājas muzejā. Secināts, ka šis raksts ir tikai ieskats A. Druvaskalnes-Urdzes daudzveidīgajā darbībā, turpmākajos pētījumos īpaši izvērtējams radošās darbības sākumposms, pedagoģiskā darbība Saldus studijā un Liepājas Universitātē, izstāžu kuratores darbs.

Brazīlijas latviešu koloniju kultūras un izglītības pētniece Nora Vilmane sniedz pārskatu par Eduarda Jaunzema fotogrāfiju kolekciju Brazīlijā – kultūrvēstures materiālu, kas raksturo ne tikai fotogrāfa talantu un fototehniku, bet arī latviešu dzīvi svešumā. Rakstu papildina 27 atēli.

Pateicība redakcijas kolēģijai par recenzijām, ieteikumiem rakstu pilnveidei un arī par jaunu pētniecības tēmu impulsiem.

Visiem *Piemares* pētniekiem – zinātnieka aizrautību un pacietību ceļā uz otro rakstu krājumu!

Ieva Ozola